

РОЛЬ КМСОНП ТА СИСТЕМИ ЗАЛІКОВИХ ОДИНИЦЬ У ПІДВИЩЕННІ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація

У роботі з'ясовано важливість упровадження кредитно модульної системи навчання в Україні згідно з викликами сучасності. Здійснено ґрунтовний аналіз розвитку системи накопичення ECTS кредитів як інструменту забезпечення якості освіти. Визначено, що у процесі модульної організації навчального процесу наявність великої кількості навчальних дисциплін ускладнює переведення академічних годин у кредити з орієнтацією на ECTS, як наслідок – здійснено перехід на систему залікових одиниць.

Ключові слова: кредитно-модульна система організації навчального процесу, залікові одиниці, якість освіти, інноваційність, ECTS кредити.

Аннотация

В работе выяснено важность внедрения кредитно модульной системы обучения в Украине согласно с вызовами современности. Осуществлен основательный анализ развития системы накопления ECTS кредитов как инструмента обеспечения качества образования. Определено, что в процессе модульной организации учебного процесса наличие большого количества учебных дисциплин усложняет перевод академических часов в кредиты с ориентацией на ECTS, как следствие - осуществлен переход на систему зачетных единиц.

Ключевые слова: кредитно-модульная система организации учебного процесса, зачетные единицы, качество образования, инновационность, ECTS кредиты.

Summary

The paper clarifies the importance of introducing a credit-modular system of education in Ukraine in accordance with modern challenges. A thorough analysis of the development of the system of accumulation of ECTS credits as a tool for ensuring the quality of education. It is determined that in the process of modular organization of the educational process the presence of a large number of academic disciplines complicates the transfer of academic hours into credits with a focus on ECTS, as a result - the transition to a system of credit units.

Key words: credit-modular system of organization of educational process, credit units, quality of education, innovation, ECTS credits.

Постановка проблеми. У комюніке Берлінської конференції (2003) підкреслюється важливість всіх елементів Болонського процесу для створення загальноєвропейського простору вищої освіти, та особлива увага приділяється розвитку ефективних систем забезпечення якості освіти. Міністри зобов'язалися підтримувати подальший розвиток системи забезпечення якості на рівні вузів, на національному і загальноєвропейському рівнях як основи інтеграційних процесів у сфері вищої освіти.

Мета вищої освіти на сучасному етапі полягає у підготовці фахівців, які мають перейти від індустріального до інформаційно-технологічного простору на основі інноваційності навчання, і зумовлена впровадженням кредитно-модульної системи. У зв'язку з цим педагогічна діяльність набуває нових якостей, реалізуючи таким чином традиційну систему навчання. Тому для науковців і тих, хто цікавиться освітніми процесами в Україні, набуло

актуальності питання порівняння новітньої і традиційної систем організації навчального процесу для визначення проблем, які виникають у навчальному процесі, і позитивних результатів, на яких варто акцентувати увагу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Апробація моделі здійснювалася у великій кількості ВНЗ. Варто зазначити, що наявні значні і позитивні зміни як наслідок трансформації системи освіти в результаті проведення такого експерименту. Вітчизняні вчені Р.Басій, Г.Кир'якулов, О.Зенін, Е.Крюков, Ю.Борисова, В.Васильєв, О.Дікова-Фаворська, Г.Мошковська, С.Забара, В.Кремень, М.Степко, Я.Боллюбаш, В.Шинкарук, В.Грубінко, І.Бабин, М.Павлович, Т.Цукатова активно досліджують питання впровадження кредитно-модульної системи навчання, проблеми та зрушення у зв'язку із зазначеним, підвищення якості української освіти, конкурентоздатності майбутніх фахівців. КМСОНП активно впроваджується у навчальний процес, поступово реформуючи існуючу систему навчання. Це спричиняє виникненню низки питань у сьогоденні, які маємо намір розглянути у статті в контексті загальної проблеми – переходу від традиційної системи навчання до кредитно-модульної як перспективної і обов'язкової умови входження України в європейський освітній простір.

Вітчизняні вчені О. Дікова-Фаворська і Г. Мошковська визначають такі проблеми, пов'язані з новаторством у вищій освіті: ускладнення діяльності з розроблення курсів у зв'язку із швидким розвитком технологічної основи навчання; необхідність спеціальних навичок і прийомів у викладачів ВНЗ для розроблення навчальних курсів; посилення вимог до якості навчальних матеріалів у зв'язку з відкритістю доступу до них, посилення контролю за їх якістю; посилення функції підтримки студента, допомога йому в організації індивідуального навчального процесу; обов'язкова наявність зворотного зв'язку викладача з кожним студентом, що навчається за КМСОНП.

Мета статті проаналізувати розвиток системи накопичення ECTS кредитів як інструмент забезпечення якості освіти та висвітленню результатів аналізу й узагальнення підходів до впровадження КМСОНП у навчальний процес.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до принципу інституційної автономії основна відповідальність за забезпечення якості лежить на кожному вищому навчальному закладі. І це є найважливішою умовою успішного формування національних систем по забезпеченню якості вищої освіти, які повинні включати: визначення обов'язків органів, що беруть участь, і установ; оцінювання освітніх програм і вузів, включаючи внутрішню і зовнішню оцінку, участь студентів і публікацію результатів; систему акредитації, атестації і зіставних процедур; міжнародне партнерство, співпраця та створення агенцій, що спеціалізуються на визначенні освіти.

В основу кредитно-модульного навчання з рейтинговим оцінюванням, що пропонується Болонською декларацією, покладено наступні принципи [1]: моніторинг якості освіти має бути повним, постійним, прозорим, об'єктивним; критерії оцінювання повинні бути зрозумілими й відповідати поставленим цілям; результати рейтингового оцінювання мають висвітлюватися в засобах масової інформації; розробляти, апробувати та впроваджувати в Україні принципи міжнародної експертизи та системи рейтингового оцінювання вищих навчальних закладів з використанням методик, накопичених ЮНЕСКО; брати участь у створенні в Україні сучасної інформаційної інфраструктури з розгалуженою мережею інформаційних зв'язків і розподіленими системами обробки даних, розроблення інформаційних ресурсів в галузі освіти, її інтеграція до Європейського, світового простору; сприяти об'єднанню національної системи освіти і науки в Європейський простір з єдиними вимогами, критеріями і стандартами, що сприяють європейській співпраці щодо

забезпечення якості освіти та усуненню наявних перепон на шляху мобільності студентів, викладачів, дослідників і управлінців вищої школи.

У рамках Болонського процесу була проведена щорічна конференція Асоціації європейських університетів, присвячена критичному аналізу результатів впровадження системи залікових одиниць у вищих освітніх установах Європи. Якщо пригадати, що спочатку ECTS розглядалася як засіб розширення мобільності студентів і створення привабливості європейської системи освіти, то серед усіх питань значна увага була приділена не тільки розвитку системи накопичення кредитів протягом усього періоду навчання, а й визначенню результатів навчання, але і становленню Європейської системи перекладу кредитів як інструменту забезпечення якості освіти, процесу розвитку і вдосконалення ECTS, розширенню переліку цілей і завдань її введення[2, С.103].

При повномасштабному застосуванні в освітній практиці вищої школи системи залікових одиниць має багатоцільове призначення і фактично складає основу організації учбового процесу. Її реальні й потенційні можливості у поєднанні з інноваційними освітніми технологіями виявляються в багатьох аспектах діяльності вищих учбових закладів. Так, зокрема, система залікових одиниць є ефективним механізмом зіставлення кількісних та якісних показників рівня підготовки студентів, дозволяючи на основі об'єктивних критеріїв встановлювати за підсумками навчання індивідуальний рейтинг кожного студента.

У навчальній роботі система залікових одиниць розглядається як інструмент підвищення якості освіти. Вона, істотним чином, змінює роботу викладачів, спонукаючи їх до постійного самовдосконалення і самонавчання, оновленню методичного забезпечення учбового процесу, внаслідок переходу до інноваційних технологій викладу учбового матеріалу, регулярного індивідуального консультування студентів[3, С.68].

Організаційно-методичне забезпечення самостійної роботи студентів. В Болонських документах акцентується увага на збільшенні годин самостійної роботи студентів як факторі, сприяючому широкомасштабному введенні кредитної системи. Не є таємницею, що вміння наших студентів працювати самостійно не досягають достатнього рівня, тому викладацькому складу необхідно методично і технічно забезпечити самостійність студентів, постійно контролювати їх роботу. Керуючись цією метою В Харківському гуманітарно-педагогічному інституті були визначені вимоги до поточних атестацій, що детально регламентують роботу студента протягом семестру, та банальні оцінки до них[4, С. 32].

На основі загальної схеми, рекомендованої по інституту, кожна кафедра визначає оцінюючі види навчальної роботи з урахуванням специфіки дисципліни, що викладається, і розробляє для студентів детальний календарний план звітності за кожний вид навчальної роботи. наявність такого алгоритму важлива, враховуючи невміння багатьох студентів раціонально організувати та розподіляти свою самостійну роботу. Підсумки поточної атестації підбиваються два рази на семестр. Бальна оцінка по дисципліні являє собою суму балів, отриманих студентом у результаті роботи протягом семестру включаючи самостійну роботу (поточна успішність: максимум 60 балів), і балів, отриманих на екзамені (заліку): максимум 40 балів.

Перехід на систему залікових одиниць позначився і на роботі кожного студента. Збільшення ролі постійних самостійних занять стимулює студентів до опанування різних способів пошуку і збору необхідної інформації по дисциплінах, що вивчаються, методів їх аналітичного осмислення з метою отримання нових знань.

Формування студентами на основі учбових планів індивідуальних освітніх програм істотно впливає на особисту мотивацію в навчанні, розвиток

нових, ефективніших методів поточного контролю знань, сприяє підвищенню якості засвоєння учбових предметів.

Використання модульної структури учбових курсів дозволяє істотно зменшити час екзаменаційних сесій, скорочуючи їх тривалість, а деколи і зовсім відмовитися від «сесійних» форм контролю знань. Введення системи залікових одиниць супроводжується інтенсифікацією учбового процесу, вимагаючи підвищення кваліфікації професорський-викладацького складу. При цьому в викладацькому навантаженні зростає питома вага методичної складової. Виникає необхідність внесення доповнень в учбові плани, уточнення й узгодження змісту різних учбових дисциплін, впровадження елементів компетентнісного підходу.

Проте, слідуює, пам'ятати, що для вітчизняної системи освіти головним інструментом контролю якості підготовки фахівців залишається Державний освітній стандарт, який для кожного напрямку і спеціальності встановлює вимоги до кадрового, навчально-методичного і матеріально-технічного забезпечення учбового процесу, професійної підготовленості і підсумкової державної атестації випускника. Так, наприклад, освітня програма магістерського рівня повинна забезпечити готовність випускника магістрату до діяльності, що вимагає поглибленої фундаментальної і професійної підготовки, зокрема до науково-дослідної роботи (а за умови оволодіння відповідної освітньо-професійної програмою педагогічного профілю до педагогічної діяльності).

Слід звернути увагу, що нелінійна організація учбового процесу може призвести до порушення системності навчання за умови вільного складання студентом власної траєкторії навчання. Це призведе до послаблення зв'язків між тим хто навчається та певною кафедрою і викладачем. Реалізуючи в рамках профільного підходу певну варіативність навчальної траєкторії, важко зберегти

кафедру як структурну й організовану одиницю. Їй належить важлива роль у формуванні та підтримці наукових шкіл і методики викладання дисципліни.

Випускаюча кафедра повинна грати роль тьютера, допомагаючи студенту формувати навчальну траєкторію по закінченню профільної чи бакалаврської підготовки. Це найбільш актуально для магістерських програм. Сотні індивідуальних планів магістрів свідчать про наявність пластичних навчальних траєкторій і саме випускаюча кафедра допомагає в її формуванні.

При переході від «синхронної», або «лінійної», системи навчання (коли студенти вивчають дисципліни освітньої програми в певній послідовності) до «асинхронної», або «нелінійної» (коли кожен студент дістає можливість формувати індивідуальну освітню програму), саме в початковий період виникає реальна загроза зниження якості навчання. Це зв'язано, передусім, із недостатньою спрацьованістю ефективних методів організації самостійної роботи студентів, необхідністю освоєння нових інформаційних джерел і створення нових освітніх технологій, формуванням нових організаційних структур і відпрацюванням можливих механізмів їх взаємодії. Перехід на систему залікових одиниць потребує тому великої підготовчої роботи.

Ситуація ускладнюється ще і тим, що останніми роками якість освіти по ряду об'єктивних причин знижується. Це пов'язано зі збільшенням студентського контингенту без істотного нарощування основних фондів, які мають в своєму розпорядженні вищі учбові заклади, недостатньо енергійним оновленням лабораторного обладнання, низьким соціальним статусом викладача вищої школи тощо. Не слід сподіватися, що перехід на систему залікових одиниць виправить цю ситуацію, та при кваліфікованому повномасштабному розгортанні цієї системи й ефективному використанні її організаційно-технологічного потенціалу, можна сподіватися, що в університетах з'являться додаткові можливості для конструктивного впливу для вирішення питань забезпечення якості підготовки фахівців.

Перевагами української системи освіти залишаються фундаментальність, системність, науковість і практична спрямованість. Отже, введення системи залікових одиниць слід розглянути, перш за все з цих позицій.

Фундаментальність та системність освіти забезпечуються державними освітніми стандартами і навчальними планами, складовими організаційну основу навчального процесу. Вища освіта є професійною, що припускає здобуття кваліфікації після засвоєння будь-якої з основних освітніх програм вищої школи.

При модульній організації навчального процесу наявність великої кількості навчальних дисциплін ускладнює переведення академічних годин в кредити з орієнтацією на ECTS. При розподілі 60 значних одиниць на рік між дисциплінами навчального плану деякі отримують по 1,5 – 2 одиниці, найбільш об'ємні курси – 4. У системі ECTS, що діє в західних країнах на один предмет припадає в середньому 5 – 8 кредитів. Це пов'язано з модульною організацією навчального процесу. Широке впровадження модульної системи вказує на відмову від предметного викладання, проте наші національні навчальні стандарти складені предметно. При цьому фундамент повинен залишатися обов'язковим для будь-якої освітньої програми вищої професійної освіти, а його структура і зміст, як і раніше, визначатися державними освітніми стандартами по всіх напрямках і спеціальностях[5, С. 156] .

Введення системи залікових одиниць висуває на перший план проблему міждисциплінарності значної частини освітніх програм, але в постановці, незвичайній для нашої освітньої системи. Фактично йдеться про загальноосвітню універсальність програм, а не про міждисциплінарну професійну освіту, яка не передбачає здобуття широкої загальної освіти, спрямовано на формування нових спеціальностей на стику різних наук.

Таким чином, оцінюючи можливості системи залікових одиниць як інструменту підвищення якості освіти необхідно мати на увазі не тільки її

організаційно-технологічні переваги в порівнянні з традиційними формами організації учбового процесу, але можливий вплив на ключові властивості освіти, його фундаментальність, науковість і системність, орієнтовані на отримання випускником певної кваліфікації.

Якість освітньої програми багато в чому залежить від розстановки змістовних і структурних пріоритетів при її формуванні. Важливого значення набуває кваліфікований опис учбових курсів по рівнях навчання визначення «вагових коефіцієнтів», різних циклів дисциплін у освітніх програмах різного рівня. Не менш істотними є внутрішня структура циклів і визначення структури кожної дисципліни по видах занять: аудиторних (лекції, семінари, практичні заняття, лабораторні роботи тощо) і позааудиторних (реферати, курсові роботи, бібліотечні дні, робота в комп'ютерних класах тощо). Все це повинно знайти віддзеркалення в залікових одиницях, які описують кожен учбовий курс, кожену дисципліну, і взагалі визначають трудомісткість усієї освітньої програми.

Висновки. Проблеми якості утворення, що виникли при введенні системи залікових одиниць, можуть бути позитивно вирішені лише, якщо перехід на нову форму організації учбового процесу не стане черговим імітаційним заходом, а передбачатиме повномасштабне її застосування на основі вже наявної в вузі сучасної системи управління учбовим процесом, гармонізованою як на організаційно-технічному, так і економічному рівнях.

Система залікових одиниць це певна філософія освіти, що орієнтована на перехід освітніх установ від колективістських до індивідуалістичних форм навчання.

Список літератури:

1. Болонський процес / Матеріали Центру міжнародних проєктів "Євроосвіта".

2. Вища освіта України в парадигмі євроінтеграції (курс лекцій): Навч. посібник для студентів/ Г.Ф. Пономарьова, А.А.Харківська, Т.В.Отрошко. – Х., 2008. – 334 с.
3. Гончаров С.М., Мошинський В.С. Вища освіта України і Болонський процес. – Рівне: НУВГП, 2004. – 142 с.
4. Положення про організацію навчального процесу підготовки фахівців за кредитно-модульною системою: Протокол №10 від 15.05.2007 року. – Харків: Харківський гуманітарно-педагогічний інститут, 2007. – 44с.
5. Мороз І.В. Педагогічні умови запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу: Монографія: – К.: ТОВ «Освіта України», 2005. – 279с.